

УДК 37.014.254: 378.4(73): 316.42

МЕХАНІЗМИ ДЕРЖАВНОГО ВРЕГУЛЮВАННЯ МІЖНАРОДНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ УНІВЕРСИТЕТІВ США

В.М. Донченко

У статті систематизовано напрями державної політики США, які врегульовують процеси інтернаціоналізації вищої освіти; визначено основні суб'єкти інтернаціоналізації вищої освіти; представлено й схарактеризовано урядові програми міжнародної діяльності університетів США.

Ключові слова: міжнародна діяльність, Інститут міжнародної освіти, державна освітня політика, академічний обмін, інтернаціоналізація вищої освіти

MECHANISMS OF STATE SETTLEMENT OF INTERNATIONAL UNIVERSITIES IN THE USA

V.N. Donchenko

Summary. The main idea of the paper is that studying effective international management experience of universities of the USA, the country which occupies a leading position on the world stage on indicators of economic development, education and science will optimize the management of international activities of Ukrainian universities. It has been found out that the main tasks of all state programs is to support the internationalization of external education, promote the American system of education, assistance to foreign students and teachers, expansion of partnership in education. The directions of state policy, which regulate process of internationalization are systemized in the article; the main subjects of higher education internationalization are defined; government programs of US higher education institutions' international relations are presented and characterized.

Keywords: international relations, Institute of International Education, federal education policy, academic exchange, higher education internationalization.

Постановка проблеми. Як зазначено в Законі України «Про вищу освіту», державна політика в галузі міжнародної діяльності у сфері вищої освіти спрямована на забезпечення інтеграції національної системи освіти в міжнародний освітній простір. Подібні процеси потребують розроблення ефективних механізмів державного управління міжнародною діяльністю університетів. Вивчення ефективного досвіду організації управління міжнародною діяльністю університетів США, країни, яка займає провідні позиції на світовій арені за показниками розвитку економіки, освіти та науки, дозволить оптимізувати управління міжнародною діяльністю університетів України.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Особливості розвитку вищої освіти зарубіжних країн розкрито в роботах О.Авшенюк, В.Андрущенко, О.Локшиної, В.Лугового, Л.Пуховської, А.Сбруєвої та ін.; роль урядових та міжнародних організацій у вищій освіті стала предметом досліджень В.Білокопитава, В.Солощенко. Окремі аспекти досліджуваної проблеми висвітлено в наукових розвідках з політології М. Васильєвої, М. Рижкової, І. Дудко та ін. Порівняльний аналіз розвитку міжнародної освіти в США та країнах Європи здійснено в роботі Х. де Віта, роль міжнародної освіти в політиці США розкрито в дослідженнях Ф. Альтбаха, Дж. Найт, Дж. Лейна. Проте механізми державного врегулювання та інструменти забезпечення міжнародної діяльності університетів США потребують подальшого вивчення й систематизації.

Мета статті систематизувати напрями державної політики США, які врегульовують процеси інтернаціоналізації вищої освіти та визначити основних суб'єктів інтернаціоналізації вищої освіти, охарактеризувати урядові програми міжнародної діяльності університетів США.

Виклад основного матеріалу дослідження. Система вищої освіти США має гетерогенний характер, характеризується високим ступенем децентралізації управління та обмеженою участю уряду в управлінні та формуванні освітньої політики. Роль уряду є важливою у сфері міжнародних відносин, торгівлі та національної безпеки. За таких умов міжнародна діяльність у вищій освіті стає інструментом реалізації основних завдань уряду та забезпечення національних інтересів США. Основними напрямками зовнішньої політики США є захист (безпека), дипломатія та розвиток країни.

Міжнародні відносини країни врегульовує Державний департамент США [15], федеральний орган виконавчої влади, відповідальний за реалізацію зовнішньої політики.

У галузі освіти діють два типи програм: програми публічної дипломатії та програми сприяння розвитку. Програми публічної дипломатії мають на меті створення позитивного іміджу США та розвитку взаєморозуміння різних народів та культур. Передбачено, що застосування публічної дипломатії сприятиме підтримці світової та регіональної стабільності [12]. Так, виділенням коштів на навчання іноземних громадян уряд США підтримує студентський обмін. Подібні ініціативи створюють можливості обміну для студентів, науковців, кваліфікованих фахівців та освітян, що сприяє кращому розумінню цінностей, поглядів та культури країни, яка приймає гостей.

Програми сприяння розвитку передбачають підтримку країн, що розвиваються, допомагають їм зміцнити економічний, соціальний та технологічний потенціал. Названа категорія включає програми міжнародної технічної допомоги, важливою частиною яких є освітні програми. Подібні програми допомагають країнам, що розвиваються, боротися з бідністю, поширюють цінності миру та демократії, сприяють встановленню безпеки, економічному зростанню, покращенню системи охорони здоров'я. Програми націлені на задоволення окремих економічних, соціальних, технологічних потреб країн, що розвиваються, готують студентів до виконання лідерських ролей у суспільстві, бізнесі, уряді; розв'язання проблем і подальшої продуктивної діяльності [6].

Найбільш потужними організаціями, залученими до створення іміджу вищої освіти США у світі та набору іноземних студентів, а також фінансування програм публічної дипломатії та технічної допомоги, є Державний департамент США [15] та Агентство США з міжнародного розвитку [13].

Місія Бюро з питань освіти та культури Державного департаменту США полягає в покращенні взаєморозуміння між громадянами США та жителями інших країн засобами освітніх та культурних обмінів, що сприяють розвитку мирних відносин [4]. Бюро було створене в 1961 р. як наслідок прийняття Акту про освітні та культурні обміни (1961), відомого як Акт Фулбрайта-Хейса. Зазначимо, що Бюро з питань освіти та культури Державного департаменту США координує програми освітнього й культурного обміну та розвитку лідерства.

Агентство США з міжнародного розвитку [13] – федеральна урядова установа, відповідальна за невійськову допомогу США іншим країнам. Агентство, створене 1961 р. після прийняття Акту про міжнародну допомогу (1961), об'єднало існуючі організації та програми міжнародної допомоги. Агенція міжнародного розвитку США відіграє активну роль у забезпеченні інтересів зовнішньої політики країни засобами реалізації програм міжнародної допомоги. Основним завданням організації проголошено подолання бідності та надання стійким демократичним суспільствам можливості усвідомити свій потенціал. Одним із важливих секторів роботи організації є освіта. У сфері вищої освіти діють програми, якими передбачено студентський та викладацький обмін, фінансування вищої освіти, підвищення кваліфікації академіків та фахівців критично важливих галузей, підготовку лідерів.

Американська рада з питань освіти [1] – одна з найбільш впливових асоціацій, членами якої є керівники акредитованих закладів вищої освіти, що включають дво- та чотирирічні коледжі, приватні та державні університети, комерційні та некомерційні установи. Організація покликана розв'язувати актуальні проблеми вищої освіти, зокрема забезпечення доступу до освіти та підготовки студентів до успішної продуктивної діяльності. Важливим аспектом діяльності організації є інтернаціоналізація вищої освіти. При організації діє Центр інтернаціоналізації та глобальної діяльності [2].

Центр інтернаціоналізації та глобальної діяльності забезпечує підтримку інтернаціоналізації вищої освіти. Центр ефективно розповсюджує інформацію та популяризує передовий досвід у галузі вищої освіти, у такий спосіб сприяє підвищенню рівня глобальної свідомості викладачів та співробітників; готовності випускників до успішної діяльності в глобалізованому світі; поширенню глобальних зв'язків, що посилюють ефективність установ та організацій США і допомагають розвивати вищу освіту в усьому світі.

Пріоритетними напрямками діяльності центру є [3]:

- 1) заохочення міжнародної співпраці з проблем освіти, які є критичними для глобальної спільноти;
- 2) вивчення національної та міжнародної політики, яка впливає на міжнародну діяльність у вищій освіті;
- 3) допомога установам, зацікавленим сторонам, в усвідомленні пріоритетності міжнародної діяльності;
- 4) проведення, збір та розповсюдження результатів досліджень та аналізу питань міжнародної діяльності;
- 5) навчання установ-членів розвитку стратегій інтернаціоналізації;
- 6) розширення зв'язків та співробітництва між організаціями вищої освіти за кордоном.

Важливу роль у розвитку міжнародної освіти США відіграє Інститут міжнародної освіти [8], який було створено 1919 р. з метою популяризації освітнього обміну. Він став центральним пунктом зв'язку та

джерелом інформації для США та зарубіжних країн, зацікавлених у розвитку співробітництва у сфері вищої освіти.

Місією інституту міжнародної освіти визначено просування міжнародної освіти та доступу до освіти в усьому світі, що реалізовується через адміністрування стипендій, стажувань, програм обміну та навчання за кордоном; проведення досліджень у галузі глобальної вищої освіти та сприяння політиці її поширення; захист науковців, які зазнають переслідувань. Основними принципами діяльності інституту проголошено прозорість; глобальну свідомість; співробітництво; професіоналізм; відмінну якість; підтримку [7].

Специфіку діяльності Інституту міжнародної освіти відображають особливості розвитку міжнародної діяльності США у сфері вищої освіти на різних етапах його існування й діяльності. Так, аналіз історії становлення й досвіду Інституту міжнародної освіти дозволяє конкретизувати основні етапи розвитку міжнародної діяльності університетів США, географію, специфіку та основні завдання міжнародного співробітництва на кожному етапі. На нашу думку, діяльність інституту змінювалась і розвивалась відповідно до етапів, представлених у табл.1.

Таблиця 1

Основні етапи діяльності Інституту міжнародної освіти

Хронологічні рамки	Назва етапів
20-ті рр. XX ст.	Організаційний
30-ті рр. XX ст.	Гуманітарно-політичний
40-ві рр. XX ст.	Інтеграційний
50-ті рр. XX ст.	Внутрішньої інтернаціоналізації
60-ті – 70-ті рр. XX ст.	Зовнішньої інтернаціоналізації
80-ті рр. XX ст.	Програмно-інформаційний
90-ті рр. XX ст.	Інституційний
2000 – 2010 рр.	Формування змісту, форм, механізмів інтернаціоналізації вищої освіти

Так, протягом 20-х рр. XX ст. Інститут міжнародної освіти став організатором обміну студентами та викладачами США та країн Європи, були створені нові види віз для неіммігрантів, видано перші довідники для іноземних студентів, здійснювалися заходи для створення сприятливого клімату для розвитку міжнародної освіти в університетах [9].

У 30-х рр. XX ст. виникли перші ініціативи із захисту науковців. Створено комітет допомоги науковцям, біженцям із Німеччини та інших Європейських країн, які залишали Європу через переслідування фашистів. Було встановлено зв'язки з Радянським Союзом та країнами Латинської Америки [9].

У 40-х рр. XX ст. спільно з агентствами Державного департаменту США створювалися програми протидії поширення ідей фашизму. По закінченню війни за підтримки Інституту міжнародної освіти було створено Асоціацію міжнародних діячів освіти NAFSA та Раду з питань міжнародних освітніх обмінів. У 1946 р. Державний департамент США уповноважив Інститут міжнародної освіти адмініструвати студентські обміни за програмою імені Фулбрайта [9].

У 50-х рр. XX ст. діяльність Інституту була спрямована на допомогу країнам, що розвиваються. Зростання кількості іноземних студентів спонукало Інститут створити мережу офісів, які надавали послуги іноземним студентам, а також популяризували міжнародну освіту в університетах та спільнотах США. Започатковано випуск Open Doors, щорічного статистичного аналізу контингенту іноземних студентів [9].

У 60-х рр. XX ст. створено перші офіси Інституту міжнародної освіти в Азії, Африці, Латинській Америці з метою поширення інформації про вищу освіту США. У 70-х рр. XX ст. Інститут розпочав Програму міжнародних візитів Інформаційної агенції та Програму міжнародних стипендій, фінансовану Міжнародною корпорацією Телефон енд Телеграф Інтернешнл. Розпочалася співпраця з країнами Центральної та Східної Європи та Південною Африкою [9].

У 80-х рр. XX ст. співробітництво з країнами Африки розширювалось, Програма «Освіта Південної Африки» об'єднала зусилля фондів, корпорацій та університетів і надала можливість громадянам півдня Африки навчатися в США та обіймати керівні посади в рідній країні. У цей період організовувалися студентські обміни між США та СРСР, на території Китаю інтенсивно популяризувалася американська вища освіта. Відкрито перший Інформаційний центр з міжнародної освіти. Розроблялися програми залучення іноземних студентів до суспільства та культури США, а також наукового та технічного розвитку [9].

У 90-х рр. XX ст. діяльність організації зосереджувалася на підтримці та посиленні інтернаціоналізації університетів, розробці та управлінні програм обміну та навчання за кордоном; підтримці навчання англійської мови та тестування. Інститут міжнародної освіти підтримує діяльність Інформаційної агенції

США в Єгипті, при установі створено Комітет міжнародного обміну науковців, розвивається Програма імені Фулбрайта [9].

На початку 2000-х років фонд імені Форда започаткував Програму міжнародних стажувань імені Форда, що надавала доступ до вищої освіти маргіналізованим громадянам 21 країни. Програма Міжнародних стипендій імені Бенжаміна А. Гілмана мала на меті урізноманітнити контингент студентів у міжнародній освіті шляхом надання можливостей категоріям громадян, які традиційно були недостатньо представленими у вищій освіті. У 2001 р. створено нагороду імені Ендрю Хейскела за інновації в міжнародній освіті, що надається закладам, членам мережі Інституту міжнародної освіти за ініціативи в міжнародній освіті.

У 2002 р. створено Фонд спасіння науковців, що надавав допомогу науковцям у складних ситуаціях, які зазнають переслідувань або можуть бути заарештовані. У 2008 р. делегати Інституту міжнародної освіти відвідали Південно-Східну Азію з метою розширення зв'язків з установами Таїланду, В'єтнаму, Індонезії, з цього часу Інститут міжнародної освіти організовує подорожі до різних країн світу. У 2010 р. при Інституті створено Центри якості, спрямовані на забезпечення покращення вищої освіти, розвиток глобальних академічних партнерств, проведення моніторингів та досліджень. На сьогодні в рамках діяльності інституту існує п'ять центрів: центр міжнародних партнерств, центр підприємництва та інновацій, центр ініціатив жіночого лідерства, центр розвитку можливостей вищої освіти та центр досліджень академічної мобільності [9].

Діяльність Інституту міжнародної освіти на сучасному етапі розвивається у таких напрямках [10]:

1) менеджмент навчальних та дослідницьких стипендій. Передбачає впровадження інноваційних та престижних програм, заснованих на принципах справедливості, прозорості та відкритості; надання талановитим спеціалістам з усього світу можливості навчатися, стажуватися чи здійснювати дослідження в провідних закладах вищої освіти;

2) підготовка лідерів для країн, що розвиваються. Допомога студентам та науковцям встановлювати зв'язки з колегами, розвивати їхні лідерські якості, готувати до виконання лідерських функцій у рідній країні;

3) допомога студентам та науковцям, які зазнають переслідувань, передбачає надання підтримки в непередбачених та кризових ситуаціях;

4) надання освітніх послуг, що передбачає забезпечення стратегічних ресурсів і послуг, які сприяють інтернаціоналізації університетів;

забезпечення розвитку установ вищої освіти. Інститут міжнародної освіти працює з державними та приватними установами з метою розробки якісних академічних програм у співпраці з урядовими та неурядовими організаціями та корпораціями. Таким чином, створюються умови для обміну досвідом та розширення можливостей освітніх установ і створення нових міжнародних партнерств.

забезпечення можливостей для міжнародного розвитку. Інститут працює з урядами країн, агенціями розвитку, фондами, університетами та корпораціями для розв'язання актуальних проблем та досягнення віддалених перспектив стійкого розвитку.

Так, Інститут міжнародної освіти адмініструє одну з найстарших та найвідоміших програм уряду США – програму імені Фулбрайта (1946), що є взірцем програм публічної дипломатії й належить до програм Бюро з питань освіти та культури Державного департаменту США. Місією програми стало досягнення взаєморозуміння між громадянами США та представниками інших країн шляхом освітніх та культурних обмінів та розвиток дружніх стосунків США з іншими країнами світу. На початку свого існування програма мала приховані політичні мотиви – затвердити позиції США як нового світового лідера та закріпити цю ідею. На сьогодні програма діє в 155 країнах світу, близько 310000 науковців, громадських і культурних діячів, викладачів та студентів були учасниками Програми імені Фулбрайта: з них – 116 900 американських громадян і 192 800 іноземців.

Таким чином, Інститут міжнародної освіти є ініціатором та координатором важливих міжнародних програм, дослідником проблем міжнародного співробітництва, засновником важливих організацій, що популяризують вищу освіту США та надають допомогу студентам, викладачам і співробітникам навчальних закладів різних країн світу. Діяльність інституту міжнародної освіти в значною мірою позначилася на розвитку міжнародної діяльності університетів США.

Іншим важливим ресурсом та суб'єктом просування міжнародної освіти є організація Education USA (Освіта США), що являє собою мережу консультаційних центрів по всьому світу, яка підтримується Державним департаментом США [5]. Консультанти організації надають іноземним студентам з різних частин світу точну, доступну, актуальну інформацію про можливості навчання в США, а також працівникам навчальних закладів США стосовно питань залучення студентів на навчання. Організація співпрацює з посольствами та консульствами різних країн, а також значною кількістю партнерських установ, включаючи офіс програми імені Фулбрайта, міжнаціональні культурні центри, неурядові

організації США, закордонні неурядові організації, зарубіжні університети та бібліотеки.

У США існує значна кількість організацій та установ, діяльність яких у різний спосіб підвищує якість міжнародної діяльності університетів країни.

Висновок. Таким чином, участь уряду США в урегулюванні вищої освіти обмежена, міжнародна діяльність університетів значною мірою зумовлена напрямами розвитку зовнішньої політики США. У країні існують організації, які забезпечують реалізацію основних завдань уряду, серед них Державний департамент США, Інформаційне агентство США, Американська рада з питань освіти, Інститут міжнародної освіти. Протягом років свого існування названі установи сприяли реалізації державної освітньої політики США, а також економічному, політичному й культурному розвитку країни. На сьогодні основними завданнями усіх державних програм є підтримка зовнішньої інтернаціоналізації освіти, популяризація американської системи освіти, допомога іноземним студентам та викладачам, розширення партнерства в освіті.

Предметом наших подальших наукових розвідок є вивчення ефективних засобів управління міжнародною діяльністю університету на інституційному рівні.

Література

1. American Council on Education. About ACE [Electronic resource]: URL : <http://www.acenet.edu/about-ace/Pages/default.aspx>
2. American Council on Education. Center for Internationalization and Global Engagement [Electronic resource]: URL : <http://www.acenet.edu/news-room/Pages/Center-for-Internationalization-and-Global-Engagement.aspx>
3. American Council on Education. Center for Internationalization and Global Engagement. About CIGE [Electronic resource] : URL : <http://www.acenet.edu/news-room/Pages/CIGE-About.aspx>
4. Bureau of Educational and Cultural Affairs. About Bureau [Electronic resource] : URL : <http://eca.state.gov/about-bureau>
5. Education USA [Electronic resource] : URL : <http://www.educationusa.info>
6. Government Accountability Office. Higher education Approaches to Attract and Fund International Students in the United States and Abroad. – Washington DC, 2009. – 40 p.
7. Institute of International Education [Electronic resource] : URL : <http://www.iie.org/Who-We-Are/Mission-and-Values>
8. Institute of International Education [Electronic resource] : URL : <http://www.iie.org/>
9. Institute of International Education. A Brief History of IIE [Electronic resource] : URL : <http://www.iie.org/Who-We-Are/History>
10. Institute of International Education. What We Do [Electronic resource] : URL : <http://www.iie.org/What-We-Do>
11. Lane J. E. Higher Education and International Relations: A (very) Brief Overview of Governmental Strategies / J. E. Lane [Electronic resource] : URL : http://www.rockinst.org/pdf/public_policy_forums/2012-03-06-Lane%20Government%20Strategies.pdf
12. Nakamura K.H., Weed M.C. U.S. Public Diplomacy: Background and Current Issues / Kennon H. Nakamura, Matthew C. Weed. – Congressional Research Service Report for Congress, 2009 – 70 p.
13. US Agency for International Development (USAID) [Electronic resource] : URL : <http://www.usaid.gov/who-we-are>
14. US Agency for International Development (USAID) [Electronic resource]: <http://www.usaid.gov/who-we-are/usaid-history>
15. US Department of State [Electronic resource] : URL : <http://www.state.gov/>